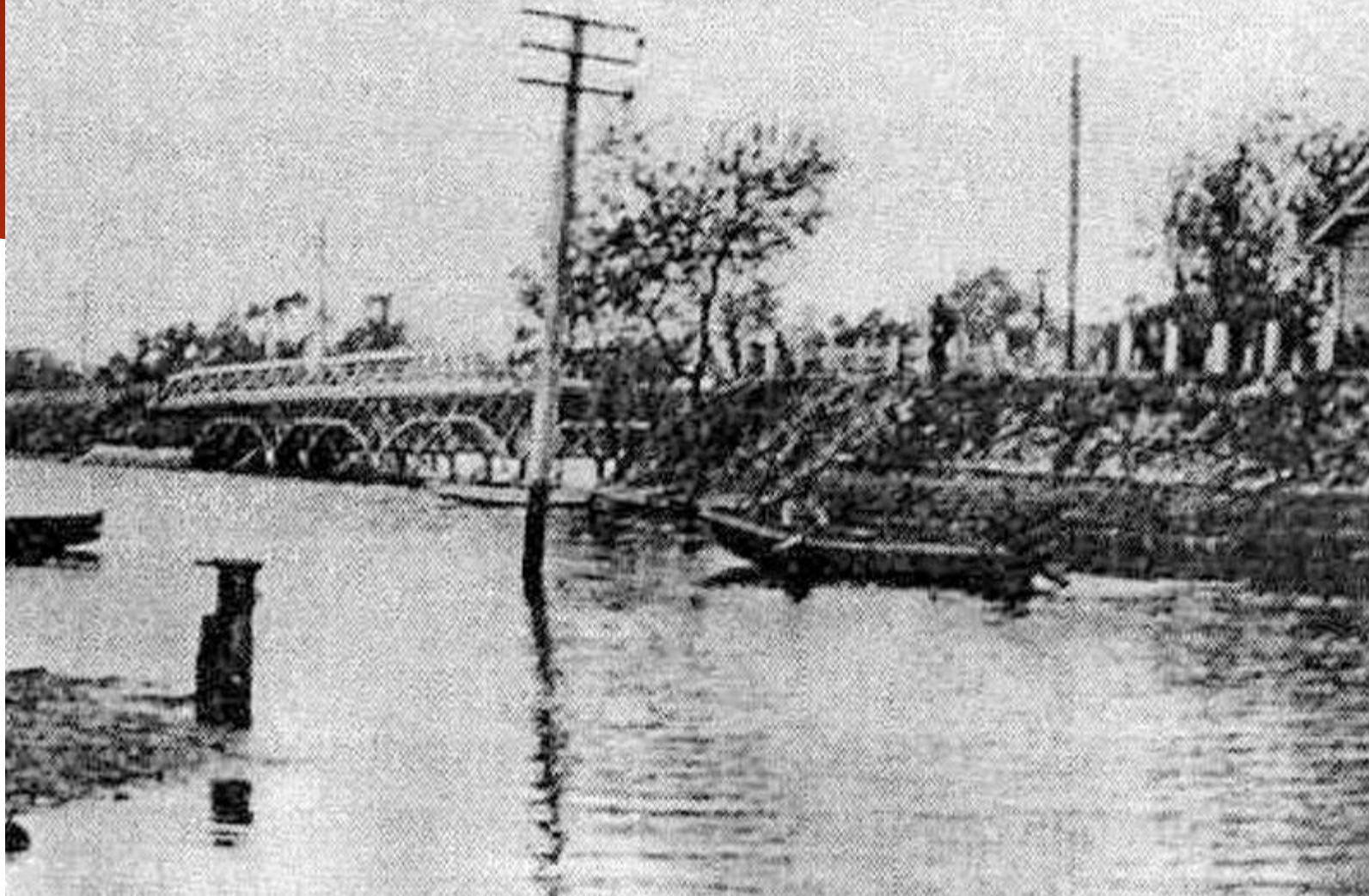
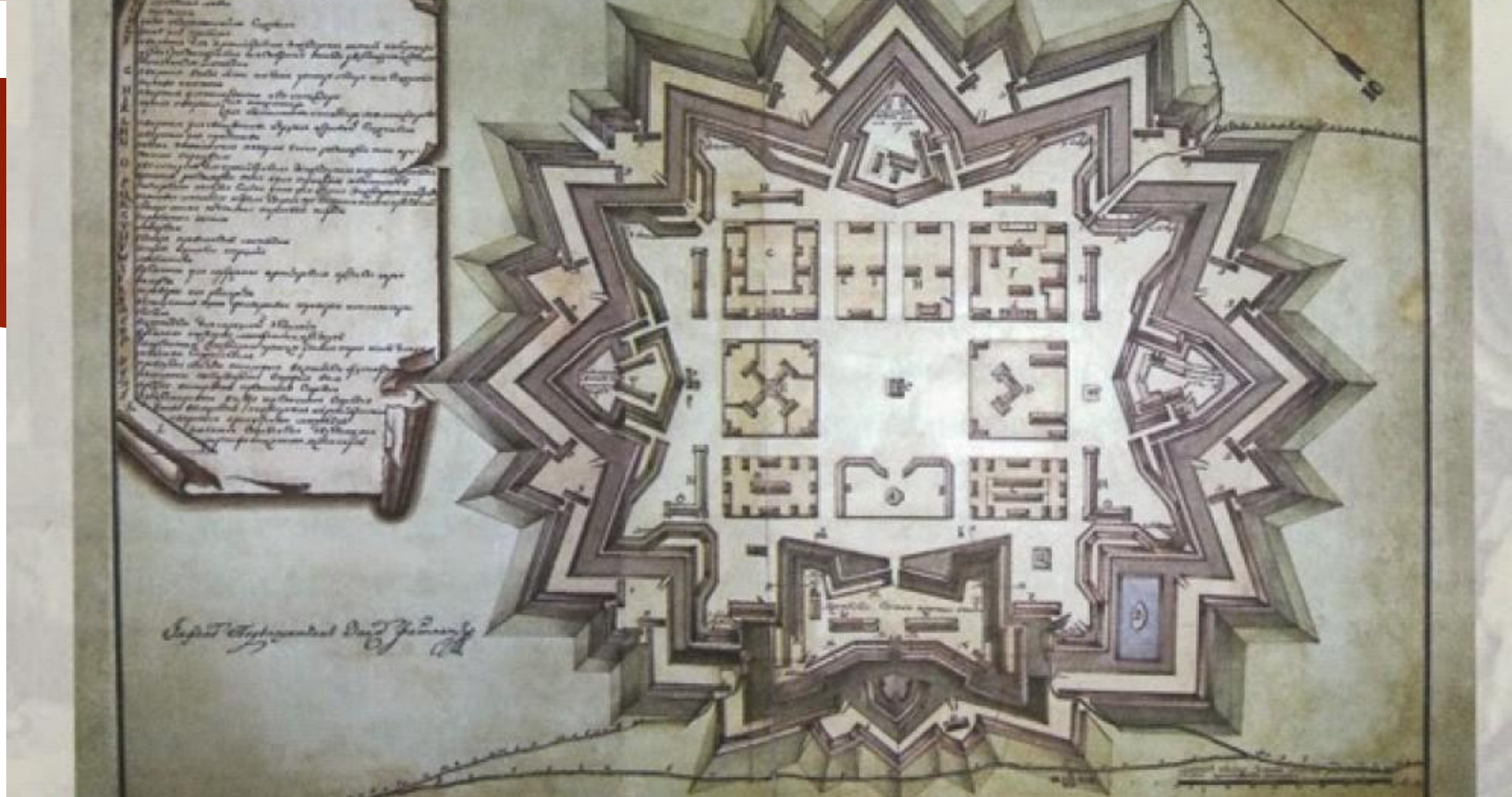

Александровскъ.—Alexandrovsk. № 8.
Мости на р. Мокрая—Московка.

- ▶ Першу Олександрівську фортецю почали споруджувати у серпні 1770 р. у гирлі р. Мокра Московка, однак місце для будівництва було обрано невдало, під час паводку 1771-го року територію почало затоплювати, тому було вирішено перенести місце будівництва на північний захід, ближче до гирла р. Суха Московка, на місці т. зв. «Мініховського ретраштаменту», спорудженого під час російсько-турецької війни у 1734 р.

- ▶ До середини 1775 р. роботи по спорудженню фортеці були закінчені. Вали обнесені глибокими ровами. У фортеці збудували кам'яні і дерев'яні будинки для коменданта та офіцерів, вісім великих казарм для гарнізону, церкву, аптеку, шпиталь, школу, магазин та в'язницю. У плані фортеця мала форму 15-кутної зірки і разом із ровами займала площу 105 десятин, її внутрішній двір мав 58 десятин. Головним укріпленням Олександрівської фортеці з південно-західної сторони була цитадель апостола Іоанна, яку утворювали два равеліни з горжою та бастіоном в бік Дніпра. Інші три боки фортеці зведені у вигляді бастіонів і названі за ім'ям апостолів Матвія, Луки, Марка. Вали були обнесені глибоким ровом з гласісом

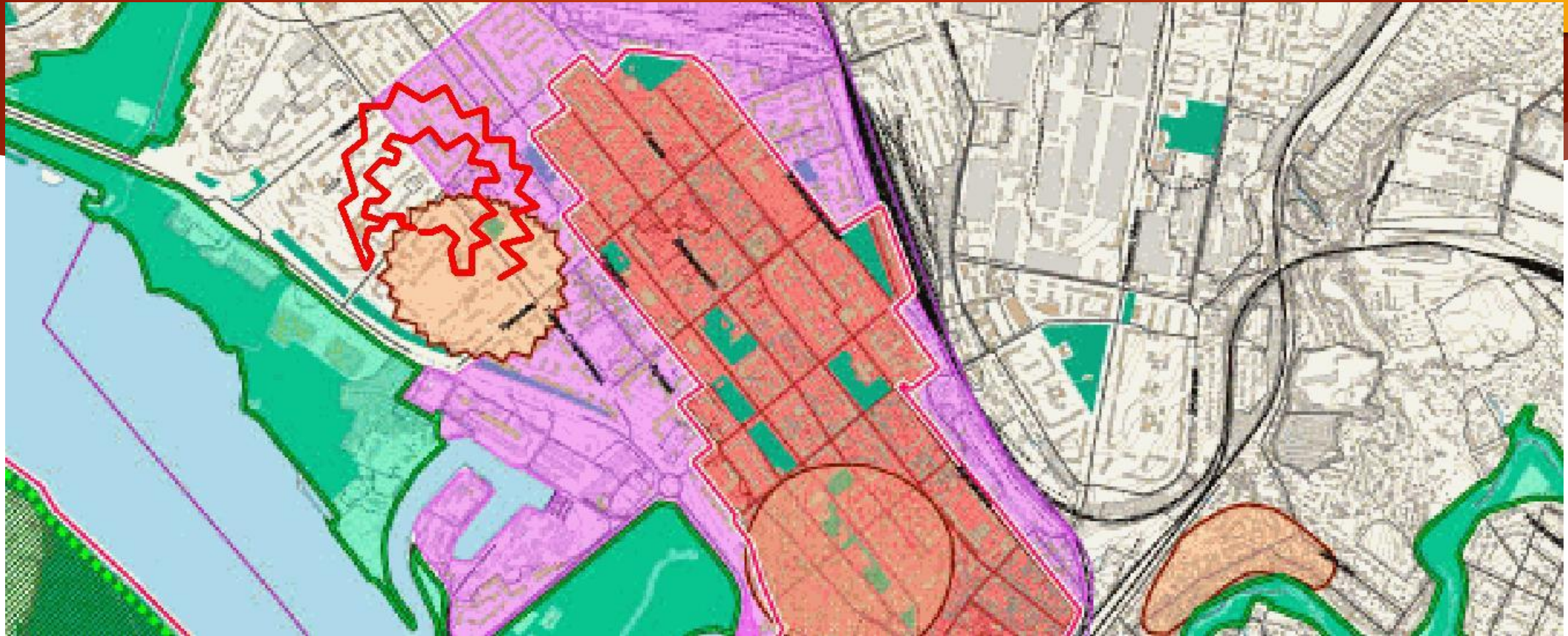
- У фортеці розміщувалось командування усією Дніпровською лінією фортець та Азовський піхотний полк. З 1776 р. тут містилась Олександрівська прикордонна митна застава, яку після приєднання Криму в червні 1783 р. ліквідували. Фортеця діяла до 1800 р. Тепер на місці фортеці – забудова м. Запоріжжя.

- ▶ З самого початку існування Олександрівської фортеці існував т. зв. форштадт, тобто передмістя, де селились селяни, обслуговуючий персонал фортеці, каторжники, відставні солдати тощо.

- ▶ До сьогоднішнього дня існували дві основні версії місцезнаходження Олександрівської фортеці, які знайшли своє відображення у генеральних планах нашого міста 2002-го...

- ...Та 2012-го року. Як ми можемо побачити, на цьому плані фортеця зміщена на півд.схід відносно місцезнаходження за планом 2002-го року.

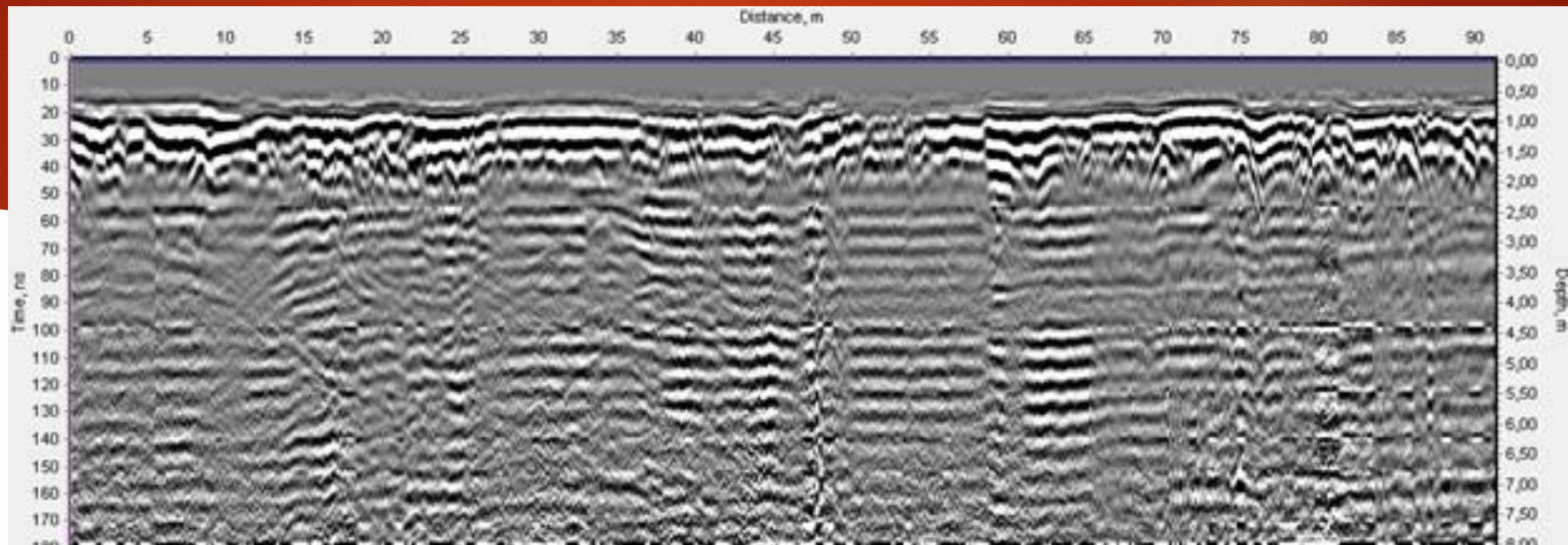
- ▶ З метою уточнення місцезнаходження Олександрівської фортеці до Запоріжжя було відряджено наукових співпрацівників геологічного факультету та інституту геології Київського Національного університету ім. Т.Г. Шевченка, які при допомозі георадару здійснювали пошук заритих ровів Олександрівської фортеці.

- ▶ Георадар – це пристрій призначений для пошуку для локалізації та аналізу підземних аномалій за допомогою електромагнітного випромінювання. Принцип дії георадару полягає в опромінюванні середи, що вивчається, електромагнітними імпульсами малої тривалості та аналізі радіограм сигналу, віддзеркаленого або розсіяного різноманітними неоднорідностями. Таким чином здійснюється пошук контурів, геометрично подібних до розрізів фортеці.

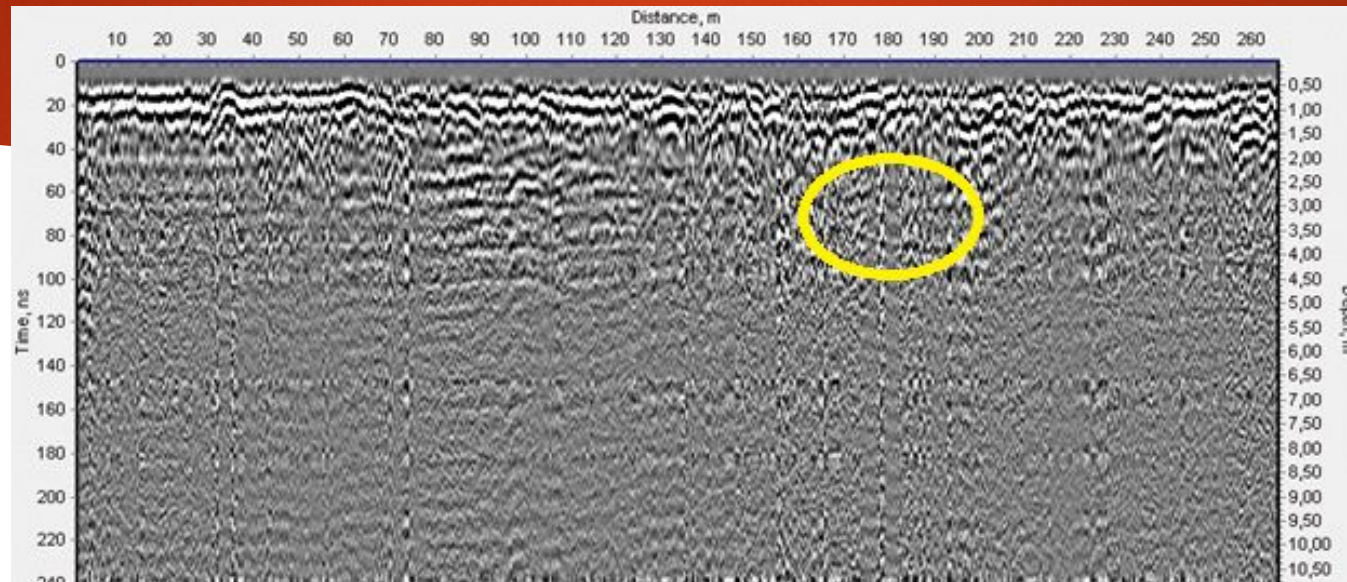
- ▶ Роботи проводились в районі вулиці Шкільна, гімназії № 2, колегіума № 98, загальноосвітньої школи № 1, на перетині вул. Набережна магістраль та Фортечна, дитячого садку № 55, вул. Української. Крім обстеження власне георадаром, нам вдалось поспілкуватись з місцевим жителем 41-го року народження, який у дитячі роки грав з однолітками на залишках валів у районі гімназії № 2.

- ▶ Усього було зроблено 91-а радіограма, на декількох з них містяться аномалії-неоднорідності будови ґрунтового розрізу. Зокрема на радіограмі профілю № 405, закладеного по вул. Запорізькій, в інтервалі 5,0-42,0 м від початку профілю читається рів з двома схилами. Максимальна глибина рову сягає 7,8 м від сучасної денної поверхні, або 4,8 м від верхніх частин його власних схилів. Рів такої значної глибини оточував цитадель фортеці.

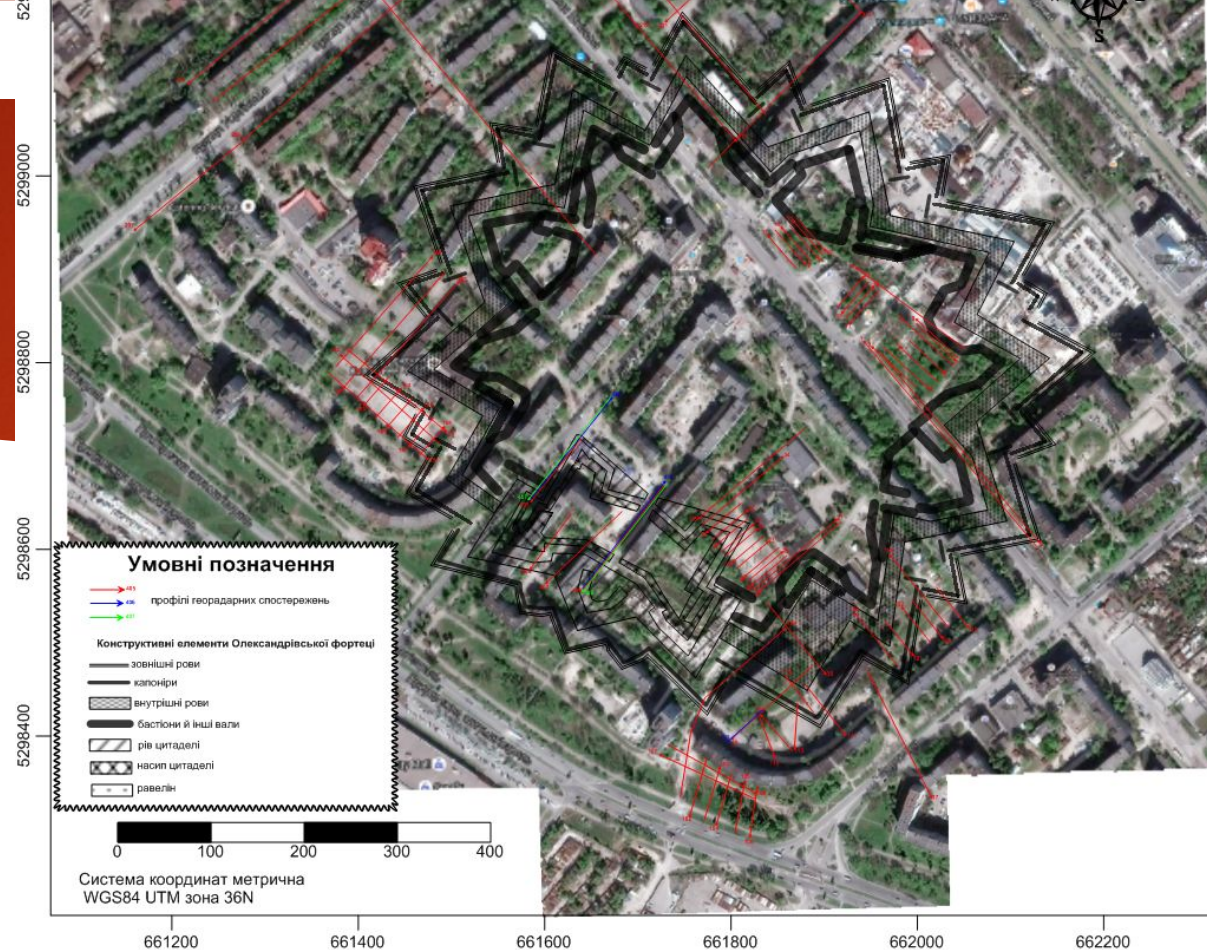
- Поруч, за свідченнями старожилів, ще у 1960-х рр., з північного боку колишньої вул. Зачиняєва, знаходився вал, що ймовірно належав до конструкцій Олександрівської фортеці. На карті 1913 р. у цьому місці нанесений абрис цитаделі фортеці, форма і розміри якої відповідають планам 18 ст. Локалізацію цитаделі підтверджують також старі назви провулків Магазинний та Оружейний, що впиралися у вул. Зачиняєва з півночі і проходили повз колишні будівлі магазину та збройового складу, які знаходились саме у цитаделі.

- ▶ На радарограмі уздовж профілю 2, що проходить по вул. Шкільній, на глибині 3,7-4,0 м від сучасної денної поверхні в інтервалі 168-203 м від початку профілю наявна аномалія, яка може бути інтерпретована як поверхня дна давнього рову (внутрішнього рову фортеці).

- ▶ Крім цього, нам вдалось локалізувати місцезнаходження басейну фортеці в районі дитячого садка № 55, разом із залишками валу, які візуально спостерігаються на місцевості у дворі між будинком №5 по вул. Фортечній і вищезазначеним дитячим садком. Можна стверджувати, що цей невисокий (до 0,5 м) насип, може бути інтерпретований як залишки зовнішньої обваловки фортеці (капонірів).

- ▶ З використанням цих прив'язок стало можливим накладання плану фортеці на сучасну топографічну ситуацію.
- ▶ Таким чином, Олександрівська фортеця 18 ст. в Запоріжжі локалізується в межах вулиць Фортечна, Поштова, Українська, Прибережна автомагістраль. Топографічна прив'язка фортеці здійснена за сукупністю даних георадарних спостережень, візуального обстеження, опитування старожилів, аналізу картографічних матеріалів.